

Într-o zi, după niște împușcături, s-a sunat deșteptarea, ca niciodată, la ora trei sau patru dimineața și am fost somați să ne alinăm în mijlocul lagărului pentru un apel individual, după cartotecă. Fusese deci o evadare și căutau să afle cine lipsește. Paznicul de pe turela din spatele bunkerului nr. 5 zărise o umbră răsărind din pământ și o ciuruise cu gloanțele automatului său. Nu după mult timp, s-a știut că fusese săpat un tunel de la morgă, pe sub zona interzisă, până nu departe de turelă. Lipseau la numărătoare șase inși, toți hoți de meserie. Scăzând pe cel împușcat și pe un altul, prins la ieșire – auzise împușcăturile și așteptase să fie scos din bârlog cu alai, numai să nu fie omorât, urmând să devină deținut politic, fiindcă tentativa de evadare era încadrată la articolul 58 –, reușiseră deci patru inși, despre care nu s-a mai auzit absolut nimic. Se credea că la tunel lucraseră mai mulți. Nu fusese o muncă ușoară; trebuia săpat cu o lopătică, pământul săpat trebuia evacuat cu un lighean și, în plus, trebuia camuflat acest pământ proaspăt. Cei de la NKVD au fotografiat ore întregi tot lagărul, MUR-ul nostru, intrarea în tunel și, cu această ocazie, și closetul, pe a cărui ușă, pe dinăuntru, era scris cu cretă: „Baka se pregătește pentru evadare”. O întreagă echipă de cekişti a sosit de la centru să-l interogheze pe Baka, să-i cerceteze boarfele și săculețul cu alimente de rezervă. Ucraineanul – că nu și nu, că el n-are asemenea gânduri criminale, ca anchetatorii să-i spună că nu-l cred. „Ce, era să ne spui adevăratele tale intenții?” Baka a fost luat la lagărul nr. 1, cu o mențiune pe dosarul lui să nu fie trimis niciodată în afara zonei interzise, ajungând să lucreze la căldură, într-un atelier în care se făceau caiete pentru școlile din regiune. Eram mai mult ca sigur că denunțul cu cretă de pe ușa closetului era opera lui. Știa și el vorba lagărului că a chiuli măcar o zi de la munca forțată însemna să-ți asiguri viața pentru o lună.

Munca mea de *scitovod*, un fel de calculator, nu era deloc grea, chit că nu a fost chip să învăț să fac operații aritmetice cu

mașina de calculat rusească tradițională cu nasturi. Eram însă departe și oarecum izolat de elementele criminale care, pentru o nimica toată, puteau să te omoare. Căutam de aceea să fiu mereu foarte amabil, chiar și atunci când știam că am în fața mea un „gunoi”. Mă porecliseră „Fan-Fanovici”, ca într-o zi șeful contabil să-mi spună că între lupi trebuie să urli ca ei. Peste noapte nu mă puteam schimba, dar cu timpul am început să mă acomodez. Intram în barăci cu țigara de mahorcă răsucită în ziar, fără ceremonie, ba chiar câteodată și cu o înjurătură, ca să aud că *Leonea ciolovek*.

Hoții profesioniști jucau mai tot timpul cărți și fumau *baș* sau *plan*. Era o substanță cam de culoarea pâinii negre, preparată din flori de cânepă, care circula în lagăr în formă de bile cam de un centimetru diametru, ascunse în coji de nucă golite. Venea în pachete trimise din Asia Centrală. Se fărâmița și se amesteca apoi cu tutunul. După vreun sfert de oră de la inhalare te apuca un râs, o bucurie fără motiv. Dacă se arunca un creion pe jos în fața ta, ridikai piciorul ca și cum trebuia să treci peste un stâlp. După ce trecea efectul, trei zile în șir te simțeai distrus, fără puteri.

Cât privește cealaltă distracție, se juca la cărți orice: capul unui individ, cu care cel care pierdea nu avusese nici în clin, nici în mână, ori iubita din lagăr, pentru o săptămână sau o lună. Am văzut cu ochii mei, într-o dimineață, la spălător, cum a zburat capul unuia, ca pe urmă ucigașul să regrete, spunând că greșise persoana. Nu trebuie să omit faptul că, în ziua evadării, după descoperirea tunelului, ne-au împărțit în echipe și ne-au pus să săpăm fără întrerupere terenul, până la tunel. Acolo, sub greutatea noastră, se surpa pământul. Trebuia să curățăm pământul surpat, pentru că cekiştii voiau să vadă pardoseala. Au găsit în tunel un nivelator. Și, în felul acesta, folosind munca noastră voluntară, a fost distrus numai în câteva ore rezultatul ingeniozității și sudorii oamenilor care nu uitaseră libertatea.

Lagărul-centru nr. 1, care se afla numai la câțiva kilometri, era mai mare. Aici se organizau *sleot*-uri, un fel de congrese ale celor care aveau constant recorduri de producție. Atracția era de natură sexuală. Pentru a-i epuiza cât mai repede pe deținuți prin eforturi fizice, conducătorii foloseau foamea sexuală. Lagărul unu era înconjurat, ca și al nostru, cu o linie de foc, o zonă interzisă, unde și o pisică în trecere era sfâșiată de gloanțe. În interior, era un gard „fără foc” (adică dacă cineva încerca să treacă dintr-o parte în alta, nu era ciuruit de gloanțe, ci în cel mai rău caz dus la carceră), care separa două barăci locuite de femei. În acest lagăr avea loc, o dată la patru-cinci luni, congresul frunțașilor în producție, la care participau, de regulă, cei care nu munceau deloc.

Femeile, în general, nu erau distrofice ca bărbații și păstrau o vigoare incomparabilă. Un prieten român a fost întrebat de o femeie dacă-i este foame și invitat la masă. În baracă au tăbărit pe el alte trei femei, i-au dat jos pantalonii, au strâns cu o sfoară parte din organele lui, l-au călărit la rând și, după ce l-au garnisit cu o blenoragie, l-au aruncat afară din zona lor. La doi ani o dată, o comisie juridică reducea pedepsele femeilor gravide sau ale mamelor, așa că unele femei obțineau chiar consimțământul soților să facă un copil în lagăr. Am cunoscut un caz interesant. O mamă, după ce stătuse în lagăr cam trei ani pentru un delict minor, în drum spre casă, cu toate că avusese consimțământul soțului pentru a avea un copil în lagăr, crede că este indecent să-i aducă copilul altuia, așa că zvârle pruncul din mersul trenului, ca numai după două zile să fie judecată pentru omor și condamnată la 10 ani.

Hoții cu renume aveau misiunea de a răspândi știința lor printre tineri. Se agățau de tavan haine cu câte ceva în buzunar și discipolul trebuia să fure acel ceva cât mai discret. Se întâmpla să vezi pe câte un student, băgat sub patul lui, căutând să „fure” câte ceva din proprietatea sa. Nu erau rare cazurile în care își

tăiau degetul gros, pentru ca, eliberați, să poată opera mai ușor buzunarele altora.

Chit că eram „element periculos”, într-un asemenea mediu eram considerat ca un om decent. Din acest motiv, într-o după-amiază, am fost chemat la cabinetul șefului, unde era și *oper*-ul, care mi-a declarat, cu o voce solemnă, că la o ședință de-a lor au căzut de acord să intervină „sus” în favoarea mea, ca să mi se acorde cetățenia sovietică, ceea ce îmi dădea dreptul să mă stabilesc, după eliberare, în orice localitate din țară. Vorbitorul era convins că, fiind născut într-un oraș de pe teritoriul lor, pe care l-am părăsit ca minor, aveam un avantaj. I-am spus că apreciez faptul că sunt considerat un element pozitiv, dar, vezi, am familie în străinătate. „Îi aducem și pe ei, s-a repezit să-mi spună șeful, dacă toți vor fi de acord.” „Cu alte cuvinte, îmi cereți să-i bag în rahat și pe ai mei, dacă am căzut eu” – i-am răspuns, la care am fost dat afară din cabinet cu o droaie de invective, ca „fascist împutit” și altele. Nu după multe zile a venit ordin de la Lagărul unu să fiu trimis împreună cu șeful contabil acolo, pentru un control al socotelilor. Am fost însă invitat la operativul-șef, care m-a întrebat ce sentimente nutresc pentru Uniunea Sovietică și conducătorii săi. Sentimente de respect și considerație, ca pentru un mare stat și, fără îndoială, același respect pentru cei ce conduc această țară. „Minți cu nerușinare” – a urlat omul și a ordonat să fiu închis într-o încăpere unde era un copil de zece ani care, având ură pentru tatăl lui vitreg, îl omorâse cu o singură lovitură de topor în timpul nopții, pe când acesta dormea. Paznicul mi-a spus să-l țin lângă mine pentru motive bine cunoscute – să nu fie siluit de criminalii de rând. Puștiul era vesel și zgomotos. Țipa cât îl țineau bojocii: *nacealnik, vodi... i hlebă tudi* – șefule, apă... și pâine cu ea. Bineînțeles că apa i se aducea, dar fără pâine. A doua zi, am fost chemat din nou, ca să mi se spună că eu uram tot ce era comunist, că aș fi spus că „marea fiică a poporului român,

Ana Pauker, nu prea ar fi fiică, ci doar o trimisă a Moscovei”, că va veni timpul când englezii și americanii vor veni să facă ordine etc. În fine, era povestea cu mielul care tulbura apa lupului. Erau decizi să mă condamne pe baza articolului 58, punctul 10, pentru că bârfisem personalități și bagatelizasem realizările țării.

A venit seara procesului. Am fost dus în sală. Judecătorul, într-un costum negru, cu o decorație roșie la piept, era flancat de două femei de serviciu. În dreapta lui era, în uniformă, acuzatorul, maiorul Vexler. Lângă mine a luat loc apărătoarea din oficiu, Bodrova. Acuzatorul a început rechizitoriul: Provenind dintr-o familie de criminali de război din armata română și fiind extrem de dușmănos față de Uniunea Sovietică și de noile orânduirii din țările lagărului socialist, am colportat minciuni la adresa acestora, precum că Ana Pauker nu era fiică legitimă, că legea fundamentală engleză era superioară celei sovietice, că bombele atomice americane vor restaura ordinea etc. etc. Pentru toate acestea, a cerut să mi se prelungească termenul cu încă zece ani. Apărarea n-a contestat nimic, ci a încercat să mă scuze că n-am avut posibilitatea să cunosc viața fericită a tinerilor sovietici și, prin urmare, opt ani ar fi o pedeapsă mai nimerită. Am sărit ca ars. Ce fel de avocată era asta? Ea a cerut răgaz câteva minute și am fost conduși într-o încăpere alăturată. Am întrebat-o dacă crede în ceea ce spune. O fată drăguță, prezentabilă și educată ca dânsa, crede ea că în vreo țară din Apus ar fi umblat cu ciorapi cârpiți cum umblă ea? În ce constă fericirea ei? O văzusem pe Liseta Gheorghiu pledând în fața curții de justiție militară, cu demnitate și autoritate. I-am spus că avocatele din alte țări pledează, nu cer milă. „Eu am soț și copil și nu pot să-mi risc viața pentru tine.” Întorși în sală, a declarat că acuzatul este capabil să se apere singur, așa că ea se scuză și-l roagă pe judecător să-i dea voie să plece.

„Cu toate că nu sunt jurist, am spus, îl rog pe cetățeanul maior să corecteze în acuzare introducerea: tatăl meu, cât timp

a trăit în România, a avut în buzunar un pașaport Dr. Nansen. Nu numai că nu a comandat un corp de armată, dar n-a fost nici măcar soldat în armata română. Spuneți că aș fi lăudat și preamărit constituția Regatului Unit. Cum aș fi putut lăuda un lucru inexistent, pentru că, fără să fiu jurist, știu ceva: Anglia, de când e lumea, nu are constituție. Sunt sigur că este o eroare a dactilografei. În loc să scrie constituția țărilor apusene, a scris constituția Angliei. Mai știu că Uniunea Sovietică are cea mai înaintată constituție, prin care libertatea cuvântului este garantată, și voi mă judecați pentru vina de a fi spus că o persoană e sau nu e fiică legitimă.” „Legea noastră fundamentală garantează libertatea cuvântului în folosul clasei muncitoare. N-ai citit și asta? Ce-ai spus tu nu a fost în folosul acestei clase.” Judecătorul a șușotit cu cele două femei, a căror obligație era să mențină curățenia birourilor și coridoarelor, după care a cerut să mă ridic în picioare ca să-mi citească sentința: Zece ani suplimentari în lagăre de muncă corecțională. Urma, așadar, să-mi petrec cincisprezece ani din viață în această țară.

Imediat, chiar a doua zi, am fost dus cu un camion la un lagăr din Novosibirsk. Aici urma să fac parte dintr-o brigadă care lucra la construcția unui cartier. Brigada era formată din condamnați cu diferite puncte ale 58-ului. Eu, fiind condamnat pentru a doua oară, aici, printre politici, veneam cu o aureolă. În primul rând a alergat să mă îmbrățișeze Leonea Lobanov, un copil, condamnat pentru un furt mărunț, pe care șefii găsiseră de cuviință să-l încartiruiască în *zemleaska* de la Krivosceokovo – unde făcusem cunoștință cu viața de lagăr, imediat după sosire –, probabil ca să nu fie transformat de „clasa selectă” a lagărului într-un obiect sexual. Acolo, fiecare dintre noi contribuise cu câte ceva la educația lui. Mie îmi datora cunoștințele de matematică. Eliberat, spusese celor din jur că oamenii cei mai buni din Rusia, dacă cineva vrea să știe, trăiesc în lagăr și că adevărații patrioți sunt cei care nu laudă

tot ce este strâmb în țară. Lobanov fusese denunțat și, de data asta, condamnat, ca și mine, cu articolul 58, aliniatul 10, la zece ani. Spunea că preferă să trăiască cu de-alde Balașov-Samarski (prințul Balașov din orașul Samara), arestat în Iugoslavia, decât cu fățarnicii membri de partid. Aici, în lagăr, era și o mică brigadă feminină, formată, dacă nu mă înșel, din șase sau șapte contrarevoluționare, care, aflând de sosirea mea, au venit să mă vadă. Mi-aduc aminte de două nemțoaice: Maria Kreps, foarte drăguță, care flirta cu unul din brigada în care fusesem repartizat, și Frederica Vetstein, transferată din regiunea Volgăi să lucreze la minele de cărbuni de la Listvianka, în regiunea Cerepanova, unde probabil își exprimase nemulțumirea și arătase ingratitudine față de regim.

A doua zi am ieșit la muncă. Șantierul era pe un teren întins. În fund era o baracă, unde ardea focul și unde se obținea amestecul de ciment cu nisip, amestec pe care trebuia să-l cărăm cu gălețile, pentru a umple prefabricatele de beton, niște blocuri, asemănătoare blocurilor de gheață de pe vremuri, însă goale pe dinăuntru. Dacă ar fi fost pline, prefabricatele ar fi fost foarte grele. Așezam deci blocurile la nivel, după care aduceam amestecul de ciment și umpleam golurile cu el, așa încât rezulta un bloc compact de ciment. Fără exagerare, cred că în acele condiții misiunea era imposibilă, ceea ce observase și brigadirul meu. Eram unul dintre cei în care avea încredere. Mi-a spus să găsesc cărămizi și să tencuiesc găurile, ca totul să pară în regulă, urmând să se construiască o casă de patru etaje pe o temelie atât de șubredă. Așa reușeam însă să fac un număr destul de mare de pietre de fundament și să-mi îndeplinesc norma, ca să nu fiu considerat *sabotior* și pedepsit ca atare. Se întâmpla să fiu trimis să „ancorez” acoperișuri, ca să nu fie smulse. Trebuia să strâng bine o sârmă groasă care făcea legătura între grinzile casei și ale acoperișului. Uneori, acționând mai tare pârghia, sârma se rupea. Am atras atenția brigadirului, care mi-a spus să nu fiu „chițibușar”.